

สารบัญ

พระเจ้าลูกยาเธอพระองค์เจ้าประวิตรให้แบ่งยอโทรเลขถวายแด่ พระราชโทรเลขถึงสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีฯ ให้ทรงวินิจฉัยว่า โทรเลขฉบับใด ควรจะได้รับการถ่ายทอดสู่สาธารณชน หรือควรถือเป็นการสวนพระองค์ (ท)	หน้า
พระราชปติญาณสมาทนสามประการก่อนเสด็จประพาสยุโรป (ท)	๑
หนังสือจากราชทูตสยามประจำกรุงเบอร์ลิน ลงวันที่ ๑๕ เมษายน ร.ศ. ๑๑๖ กราบทูล พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทเวศร์ฯ รายงานการเฝ้าพระเจ้ากรุงเดนมาร์ก เรื่อง พระองค์เจ้าจิระประวิตรทรงสำเร็จการศึกษาจากประเทศเดนมาร์ก งานเลี้ยงอำลา และกำหนดวันเสด็จถึงประเทศเดนมาร์ก (พ)	๓
พระราชโทรเลขจากเมืองเฮเดนถึงสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีฯ ลงวันที่ ๑ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๑๖ ทรงปรารภว่า รู้สึกไม่สบาย และอดขาดแคลนบนเรือ (ท)	๙
พระราชหัตถเลขา (ที่ ๑๒) จากเมืองเวนิสถึงสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีฯ ลงวันที่ ๑๔ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๑๖ ทรงเล่าเรื่องเมืองเวนิสและประเทศอิตาลี (พ)	๑๖
พระราชหัตถเลขา (ที่ ๑๗) จากเมืองเยนีวาถึงสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีฯ ลงวันที่ ๑๘ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๑๖ ทรงเสด็จมิวเซียมและห้างนาฬิกาสวิส (พ)	๑๘
พระราชโทรเลขจากเมืองเยนีวาถึงสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีฯ ลงวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๑๖ เรื่องการเสด็จประพาสทะเลสาบเลอมง (ท)	๒๗
พระราชโทรเลขจากเมืองเยนีวาถึงพระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าประวิตรฯ ลงวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๑๖ ให้จัดหาหนังสือไปเปิดฉบับภาษาไทยเพื่อมอบให้แก่ มิวเซียมเมืองเยนีวา (ท)	๓๓
พระราชโทรเลขจากเมืองเยนีวาถึงสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีฯ ลงวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๑๖ ทรงเล่าถึงการเสด็จประพาสไรใกล้เมืองเบอร์น (ท)	๓๗
พระราชโทรเลขจากเมืองเยนีวาถึงสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีฯ ลงวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๑๖ เรื่องพิธีรับเสด็จที่เมืองเบอร์น (ท)	๔๓

พระราชโทรเลขหกฉบับ ไม่ปรากฏว่าลงวันที่และส่งจากเมืองใด ทรงวิตกที่ไม่ได้รับ
ข่าวจากกรุงสยาม (ท) ๔๘

พระราชหัตถเลขา (ที่ ๒๐) จากโรงแรม เดอ ลา เป เมืองฟลอเรนซ์ ถึงสมเด็จพระนางเจ้า
เสาวภาผ่องศรีฯ ลงวันที่ ๑ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๖ เรื่องศิลปะอิตาลี และช่างเขียน
อิตาลีถวายพระรูปถวาย (พ) ๕๓

พระราชโทรเลขจากกรุงโรม ถึงสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีฯ ลงวันที่ ๓ มิถุนายน
ร.ศ. ๑๑๖ ทรงเล่าเรื่องการเสด็จพระราชดำเนินถึงกรุงโรม ประเทศอิตาลี (ท) ๕๙

พระราชโทรเลขจากสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีฯ ถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้า-
อยู่หัว ณ กรุงโรม ลงวันที่ ๓ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๖ ทรงรายงานเรื่องที่ประชุมที่ปรึกษา
ผู้สำเร็จราชการแผ่นดินที่กรุงเทพฯ เสนอให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จ
ประเทศรัสเซียก่อนประเทศฝรั่งเศส (ท) ๖๒

พระราชโทรเลขจากสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีฯ ถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้า-
อยู่หัว ณ กรุงโรม ลงวันที่ ๓ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๖ ทรงรายงานเรื่องที่ประชุมที่ปรึกษา
ผู้สำเร็จราชการแผ่นดินที่กรุงเทพฯ เสนอให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จ
ประเทศรัสเซียก่อนประเทศฝรั่งเศส (ภาษารัสเซีย) (ท) ๖๕

พระราชหัตถเลขา (ที่ ๒๑) ถึงสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีฯ จากพระราชวัง
กิรินาล กรุงโรม ลงวันที่ ๗ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๖ เรื่องราชสำนักอิตาลี (พ) ๖๖

พระราชหัตถเลขา (ที่ ๒๒) ถึงสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีฯ จากไฮเติล
คอนติเนนตัล เมืองฟลอเรนซ์ อิตาลี ลงวันที่ ๘ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๖ เรื่องพระเจ้า-
แผ่นดินและพระมเหสีแห่งอิตาลี พระราชทานของขวัญแด่สมเด็จพระราชินีนาถ
แห่งสยาม (พ) ๗๕

พระราชหัตถเลขาจากโรงแรมรอยัล เดอ ลา เป ถึงสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีฯ
ลงวันที่ ๑๓ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๖ เรื่องกรณีความขัดแย้งทางการเมืองกับประเทศ
ฝรั่งเศส (พ) (เอกสารจากไมโครฟิล์ม หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรุงเทพฯ) ๗๗

พระราชโทรเลขจากสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีฯ ตอบพระบาทสมเด็จพระเจ้า-
อยู่หัวเรื่องกรณีความขัดแย้งทางการเมืองกับประเทศฝรั่งเศส ไม่ปรากฏวันที่ส่ง (ท)
(เอกสารจากไมโครฟิล์ม หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรุงเทพฯ) ๘๑

หนังสือขอพระทัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแต่พระเจ้าอุมแบร์โตแห่งประเทศ
อิตาลีจาก เมืองฟลอเรนซ์ ลงวันที่ ๑๖ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๖ (ม) ๘๒

หนังสือตอบของพระเจ้าอุมแบร์โตแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจากเมืองเนเปิล
ลงวันที่ ๑๗ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๖ (ม) ๘๔

พระราชหัตถเลขาจากโรงแรมบาวเออร์ เมืองมิวนิค ถึงสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภา-
ผ่องศรีฯ ลงวันที่ ๑๘ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๖ เรื่องการเข้าเฝ้าสมเด็จพระสันตะปาปา
ณ ลานนักวาติกัน (ม) ๘๖

พระราชหัตถเลขา (ที่ ๓๑) จากเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ส่งจาก
สถานทูตสยามประจำกรุงลอนดอน ลงวันที่ ๒๑ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๖ ทรงเล่าถึง
การร่วมฉลองในพิธีอุปนิสัยของพระนางเจ้าวิคตอเรีย (พ) ๑๑๔

พระราชหัตถเลขา (ที่ ๒๙) จากวังฮอฟบวร์ก กรุงเวียนนา ถึงสมเด็จพระนางเจ้า
เสาวภาผ่องศรีฯ ลงวันที่ ๒๒ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๖ เรื่องเข้าเฝ้าสมเด็จพระราชินี
แห่งกรุงเดนมาร์ก (พ) ๑๒๒

พระราชโทรเลขจากกรุงเวียนนา ถึงสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีฯ ลงวันที่ ๒๓
มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๖ ทรงเล่าถึงพิธีรับเสด็จที่จักรพรรดิแห่งออสเตรียจัดถวาย และ
การเข้าร่วมพิธีอุปนิสัยของพระนางเจ้าวิคตอเรียขององค์มกุฎราชกุมารแห่งสยาม ณ
กรุงลอนดอน (ท) ๑๓๒

พระราชหัตถเลขา (ที่ ๓๐) จากวังฮอฟบวร์ก กรุงเวียนนา ถึงสมเด็จพระนางเจ้า
เสาวภาผ่องศรีฯ ลงวันที่ ๒๔ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๖ ทรงเล่าเรื่องเข้าเฝ้าจักรพรรดิ
แห่งออสเตรีย ทรงเยี่ยมสุสาน และดูละครฝรั่ง (พ) ๑๓๖

พระราชโทรเลขจากกรุงเวียนนาถึงสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีฯ ลงวันที่ ๒๕
มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๖ เรื่องเสด็จทอดพระเนตรพิพิธภัณฑ์ศิลปะ และโรงเรียนสอนขี่ม้า
สเปนซ์ (ท) ๑๔๔

พระราชหัตถเลขา (ที่ ๓๑) จากกรองดิโยเตล อุงกาเรีย กรุงบูดาเปสต์ ถึงสมเด็จพระ
นางเจ้าเสาวภาผ่องศรีฯ ลงวันที่ ๒๖ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๖ เรื่องการเสด็จประพาส
แม่น้ำดานูบ คาเลนแบร์ก และพระราชปรารภที่จะส่งองค์มกุฎราชกุมารแห่งสยาม
ไปช่วยในงานยุติแห่งการครองราชย์ของจักรพรรดิออสเตรีย (พ) ๑๔๙

- พระราชโทรเลขจากกรุงบูดาเปสต์ถึงสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีฯ ลงวันที่ ๒๖ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๖ เรื่องได้รับถวายม้าเป็นของขวัญจากจักรพรรดิแห่งออสเตรีย (ท) ๑๕๔
- พระราชโทรเลขถึงกรมพระยาดำรงฯ ลงวันที่ ๒๖ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๖ ให้จัดส่งสัตว์ (ช้าง, นกยูง) ถวายจักรพรรดิแห่งออสเตรียผ่านทางกงสุลออสเตรียประจำสิงคโปร์ (ท) ๑๕๖
- พระราชโทรเลขจากสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีฯ ถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ ๒๖ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๖ แสดงความพอพระทัยในการต้อนรับของประเทศออสเตรีย และการต้อนรับมกุฎราชกุมารแห่งสยาม ณ กรุงลอนดอน (ท) ๑๕๗
- พระราชโทรเลขจากสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีฯ ถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ ๒๙ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๖ ทรงรายงานเรื่องการดูแลม้าของขวัญจากจักรพรรดิแห่งออสเตรีย และทูลเรื่องอาการประชวรของเจ้าฟ้าประชาธิปกและเจ้าฟ้าอรรษวดี (ท) ๑๕๘
- พระราชโทรเลขจากกรุงบูดาเปสต์ ยังการี ถึงพระองค์เจ้าเทววงษ์ฯ ลงวันที่ ๓๐ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๖ ทรงกังวลเรื่องพระสุขภาพของเจ้าฟ้าทั้งสองพระองค์และสมเด็จพระราชินีนาถรวมทั้งการบริหารกิจการบ้านเมืองในประเทศสยาม (ท) ๑๖๑
- พระราชหัตถเลขา (ที่ ๓๔) จากโฮเต็ลอุงกาเรีย เมืองบูดาเปสต์ถึงสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีฯ ลงวันที่ ๒๙ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๖ พระราชปรารภเรื่องข้าราชการบริพารผู้ตามเสด็จ (พ) ๑๖๓
- พระราชหัตถเลขา (ที่ ๓๕) จากโฮเต็ลอุงกาเรีย เมืองบูดาเปสต์ ถึงสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีฯ ลงวันที่ ๒๙ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๖ ทรงเล่าถึงจักรพรรดิแห่งออสเตรีย (พ) ๑๖๙
- พระราชโทรเลขจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวถึงกรมพระยาดำรงฯ จากเมืองบูดาเปสต์ ลงวันที่ ๓๐ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๖ ทรงแสดงความห่วงใยในข่าวกรณีหมู่บ้านชายแดนไทยติดกับเขตปกครองของฝรั่งเศสถูกโจมตี และองค์บีช็อบถูกสังหาร (ท) ๑๗๔
- พระราชโทรเลขจากกรุงโคเปนฮาเกนถึงสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีฯ ลงวันที่ ๒ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๑๖ เรื่องพิธีรับเสด็จของราชสำนักเดนมาร์ก (ท) ๑๗๖
- โทรเลขจากกรมหลวงเทววงษ์ฯ ถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ ๓ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๑๖ ตอบข่าวเรื่องความขัดแย้งระหว่างสยามกับฝรั่งเศส กรณีหมู่บ้านชายแดนไทยติดกับเขตปกครองของฝรั่งเศสและองค์บีช็อบ (ท) ๑๗๘

พระราชหัตถเลขา (ที่ ๓๗) จากพระราชวังลาเซียนนิกิ เมืองวอร์ซอ ลงวันที่ ๒ ๑๗๙
กรกฎาคม ร.ศ. ๑๑๖ เรื่องพิธีรับเสด็จของกษัตริย์โปแลนด์ และพระราชโทรเลขจาก
จักรพรรดิแห่งรัสเซีย (พ)

พระราชหัตถเลขา (ที่ ๓๗) จากพระราชวังลาเซียนนิกิ เมืองวอร์ซอ ลงวันที่ ๒ ๑๘๔
กรกฎาคม ร.ศ. ๑๑๖ เรื่องพิธีรับเสด็จของกษัตริย์โปแลนด์ และพระราชโทรเลขจาก
จักรพรรดิแห่งรัสเซีย (ภาษารัสเซีย) (พ)

พระราชโทรเลขจากพระราชวังเพเทอร์โฮฟถึงสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีฯ ๑๘๙
ลงวันที่ ๕ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๑๖ เรื่องทรงเข้าเฝ้าองค์จักรพรรดินีแห่งรัสเซียและ
พระประยูรญาติ พร้อมองค์พระอนุชาแห่งพระเจ้ากรุงเดนมาร์ก (พ)

พระราชโทรเลขจากพระราชวังเพเทอร์โฮฟถึงสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีฯ ๑๙๒
ลงวันที่ ๕ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๑๖ เรื่องทรงเข้าเฝ้าองค์จักรพรรดินีแห่งรัสเซียและ
พระประยูรญาติ พร้อมองค์พระอนุชาแห่งพระเจ้ากรุงเดนมาร์ก (ภาษารัสเซีย) (พ)

พระราชโทรเลขจากพระราชวังเพเทอร์โฮฟถึงพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวงษ์ฯ ๑๙๕
ลงวันที่ ๕ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๑๖ เรื่องจักรพรรดิแห่งรัสเซียรับจะทรงช่วยประสาน
ความเข้าใจระหว่างสยามกับฝรั่งเศส (ท)

พระราชโทรเลขจากพระราชวังเพเทอร์โฮฟถึงพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวงษ์ฯ ๑๙๗
ลงวันที่ ๕ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๑๖ เรื่องจักรพรรดิแห่งรัสเซียรับจะทรงช่วยประสาน
ความเข้าใจระหว่างสยามกับฝรั่งเศส (ภาษารัสเซีย) (ท)

พระราชหัตถเลขา (ที่ ๔๑) จากพระราชวังเพเทอร์โฮฟ ถึงสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภา ๑๙๙
ผ่องศรีฯ ลงวันที่ ๑ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๑๖ เรื่องความสัมพันธ์กับราชสำนักรัสเซีย
และเจ้าชายอันส์ พระอนุชาแห่งพระเจ้ากรุงเดนมาร์ก กำหนดการเดินทางมากรุงเทพฯ
ของพระภคินีแห่งจักรพรรดิรัสเซียในปี ค.ศ. ๑๘๙๘ (ร.ศ. ๑๑๗) (พ)

พระราชหัตถเลขา (ที่ ๔๑) จากพระราชวังเพเทอร์โฮฟ ถึงสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภา ๒๐๑
ผ่องศรีฯ ลงวันที่ ๑ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๑๖ เรื่องความสัมพันธ์กับราชสำนักรัสเซีย
และเจ้าชายอันส์ พระอนุชาแห่งพระเจ้ากรุงเดนมาร์ก กำหนดการเดินทางมากรุงเทพฯ
ของพระภคินีแห่งจักรพรรดิรัสเซียในปี ค.ศ. ๑๘๙๘ (ร.ศ. ๑๑๗) (ภาษารัสเซีย) (พ)

พระราชหัตถเลข (ที่ ๔๓) จากเมืองสเลฟต์โย สวีเดน ถึงสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภา- ๒๐๔
ผ่องศรีฯ ลงวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๑๖ ทรงเล่าถึงการสนทนากับพระเจ้ากรุง
สวีเดนในงานเลี้ยง (พ)

พระราชหัตถเลข (ที่ ๔๔) จากเรือพระที่นั่งมหาจักรี ทะเลบอลติก ถึงสมเด็จพระนาง- ๒๐๕
เจ้าเสาวภาผ่องศรีฯ ลงวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๑๖ เรื่องพระราชประสงค์
ของการเสด็จประพาสยุโรป และทัศนะเกี่ยวกับราชวงศ์ยุโรป (พ)

พระราชหัตถเลข (ที่ ๔๕) จากเรือพระที่นั่งมหาจักรี ทะเลบอลติก ถึงสมเด็จพระนาง- ๒๐๖
เจ้าเสาวภาผ่องศรีฯ ลงวันที่ ๒๗ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๑๖ ทรงเล่าเรื่องพิธีรับเสด็จ
ของราชสำนักเดนมาร์ก การเที่ยวชมเมืองต่าง ๆ ในเดนมาร์กพร้อมกับสมาชิกราชวงศ์ (พ)

พระราชหัตถเลข (ที่ ๔๙) จากพระราชวังบัคกิงแฮม ประเทศอังกฤษ ถึงสมเด็จพระ ๒๐๗
พระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีฯ ลงวันที่ ๓๐ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๑๖ เรื่องการเสด็จประพาส
ประเทศอังกฤษ (พ)

พระราชหัตถเลข (ที่ ๕๐) จากเวลเบก แอปปี เวกสอบ ประเทศอังกฤษ ถึงสมเด็จพระ ๒๐๘
พระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีฯ ลงวันที่ ๘ สิงหาคม ร.ศ. ๑๑๖ ทรงกล่าวถึงพระราช-
ภารกิจ และเรื่องสวนพระองค์ (พ)

พระราชโทรเลขจากเมืองเดรสเดน เยอรมนี ถึงสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีฯ ๒๐๙
ลงวันที่ ๒๕ สิงหาคม ร.ศ. ๑๑๖ ทรงเล่าถึงพิธีรับเสด็จที่เมืองเดรสเดน
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและเจ้าฟ้าบริพัตรได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์
จากพระเจ้าแผ่นดินอัลแบร์ต แห่งซัคซอนนี (ม)

พระราชโทรเลขจากเมืองปอตสדם ถึงสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีฯ ลงวันที่ ๒๔ ๒๑๐
สิงหาคม ร.ศ. ๑๑๖ เรื่องการเฝ้าจักรพรรดิและจักรพรรดินีแห่งเยอรมนี ของขวัญ
พระราชทานจากองค์จักรพรรดิ ทรงเสด็จปราสาทซาลอตเทินบวที่กรุงเบอร์ลิน
และพิธีเลี้ยงรับรองเป็นทางการ (ม)

พระราชโทรเลขจากเมืองชเวริน ถึงสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีฯ ลงวันที่ ๓๐ ๒๑๑
สิงหาคม ร.ศ. ๑๑๖ เรื่องการต้อนรับอย่างมโหฬารของเมืองชเวริน และงานเลี้ยง-
ฉลองใหญ่ตอนค่ำ (ม)

พระราชหัตถเลขา (ที่ ๕๒) จากเมืองเอสเซน เยอรมนี ถึงสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภา- ๒๕๒
ผ่องศรีฯ ลงวันที่ ๕ กันยายน ร.ศ. ๑๑๖ เรื่องการทำงานของข้าราชการสยาม (พ)

พระราชหัตถเลขา (ที่ ๕๓ มาคราวเดียวกับที่ ๕๒) จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๒๕๔
ถึงสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีฯ ลงวันที่ ๕ กันยายน ร.ศ. ๑๑๖ เรื่องทำที่ของ
จักรพรรดิแห่งเยอรมนี และข้อเสนอหากบองค์พระจักรพรรดิเรื่องทูตเยอรมันที่ส่งมาประจำ
ณ ประเทศสยาม (พ)

พระราชหัตถเลขา (ที่ ๕๔) ถึงสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีฯ จากพระราชวัง ๒๖๓
วังเฮท โล ประเทศฮอลแลนด์ ลงวันที่ ๗ กันยายน ร.ศ. ๑๑๖ ทรงเล่าถึงพิธีรับเสด็จ
ที่กรุงเฮก (พ)

พระราชหัตถเลขา (ที่ ๕๖) ถึงสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีฯ จากกรุงปารีส ๒๖๕
ลงวันที่ ๑๑ และ ๑๒ กันยายน ร.ศ. ๑๑๖ เรื่องการเสด็จประเทศฝรั่งเศส และ
ประชาชนฝรั่งเศส (พ)

พระราชหัตถเลขา (ที่ ๕๘) จากไฮเติล เดอ ปารีส เมืองมอนติ คาร์โล ถึงสมเด็จพระ ๒๗๑
พระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีฯ ลงวันที่ ๒๖ ตุลาคม ร.ศ. ๑๑๖ ทรงเล่าถึงการเสด็จเมือง
มอนติ คาร์โล ประเทศสเปนและประเทศโปรตุเกส (พ)

พระราชหัตถเลขา (ที่ ๕๘) จากไฮเติล เดอ ปารีส เมืองมอนติ คาร์โล ถึงสมเด็จพระ ๒๗๖
พระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีฯ ลงวันที่ ๒๖ ตุลาคม ร.ศ. ๑๑๖ ทรงเล่าถึงการเสด็จเมือง
มอนติ คาร์โล ประเทศสเปนและประเทศโปรตุเกส (ภาษาโปรตุเกส) (พ)

ภาคผนวก LXXIII

บรรณาธิการ คณะทำงาน ผู้แปล และที่ปรึกษา CXXXIII

กิตติกรรมประกาศ CXLIX